

gle XIV (Sabarthès, *Les Mss. de Limoux*, p. 327). I des del romànic pirinenc va passar d'hora al basc, com a *bork* (articulat *bork-a* 'forc de cebes', M-Lübke, *ASNSL* CLXVI, 51). Avui d'ús general a tot el domini, fins a l'Alt Pallars (*fòrk de sèbes* Tor i Tavascan, 1932-4) i Eiv. («ristra», PzCabr.); figuradament, igual que *enfilall*, pot aplicar-se a la idea de 'un seguit, reuizell, sèrie inacabable': «pel que deia la gent, la seva vida havia estat un *forc* de misèries», Coromines (*La Mort de J. Apòstol*, *Hist. d'aquest llibre* v, 10 p. 25).

C) Mida: 'la distància que va de la punta del polze a la de l'índex, posant-los estesos', acc que ja es documenta el 1418 en un text valencià (*AlcM*); però aviat en valencià predominà la forma, segurament mossàrab, *xem* (del mateix ètimon *SEMIS* que el cast. *JEME DCEC*): «*lychas* --- la distància entre lo dit gros y segon estesos, que-s diu en València *xem*, en Catalunya *forc*», OPou (*TbPu.*, 77); *forc* s'ha usat fins avui, no sols en el Princ. (on viu almenys en cat. occid., com ho sentia jo a dir en el Baix Segre, a Massalcoreig, 1935), sinó també, p. ex., a Menorca: «tingué una malhora es pobre Missatge de Son Fè, i perque si havia dit de sa llargària d'un pam o d'un *forc*, trastocant sa fia de l'amo, Na Marieta, el van dur an els jurats» (si li havia dit tant o tant, si l'havia o no entabana), Camps Merc. (*Folk.* II, 22). Mot que té paral·lels en altres llengües o dialectes romànics del Sud: port. dial. *furco* id. (a Valpaços, trasm., *RLus.* II, 257) i gallec (almenys a l'extrem SE., Límia) *fúlkø* «distància màxima entre el pulgar y el índex» (Schneider, *VKR*, gloss., s. v.); o en el dial. italià de les Marques, *furcu* «distància massima tra il pollice e l'indice» (parlar de Servigliano, *ARom.* XIII, 256).

Forcà m. parlant de bifurcacions de barrancs, en el Flamicell, si bé pot semblar que es tracti més aviat d'un dels barranquets o branques que s'uneixen en una bifurcació: «d'aqueix *forká* sota nostre, a la dreta, se'n diu Barranc de Sant Nicolau» (un dels dos branques del riu de Pinyana, afluent del Bosia, 1957; cf. *forcant* supra, i no descarto que es tracti d'una forma analògica extreta del plural *forcans* = *forcants*); molt prop d'allà hi ha Sarroca de Bellera, on Violant (*BCEC* XLVII, 17 i 22) ens descriu aquesta eina (que d'altres anomenen *forcall*) usada pels enforadors per tragar llenya d'enforat (veg. la descripció que en reproduceix *AlcM* d'una altra obra de Violant).

Forcall 'entreforc o enforçament de camins o de valls', sentit amb el qual ja apareix en un doc. del Maestrat de 1250, en descriure'ns les afrontacions del terme de Morella: «transversat per *forcallum* de Canada de Aras» (deu ser doncs un entreforc de valls, que desaiguïen a la gran vall Canada d'Ares), *BSCC* xv, 116; d'ací el nom de la vila de Forcall a la confluència del Bergantes amb el riu d'Olocau i la Todolella; amb aquest sentit el trobem avui tant en aquella comarca com en el Pallars Sobirà (*Forcalls dels Feners*, en un aiguabarreig de barrancs a la Vall d'Assua, per amunt de Llessui, 1959), en val. és cosa del Nord i del Sud: «Coves del *Forcall*» a la confluència Vegues-

Teixerex Vilafranca del Maestre; a Olocau de Carraixet entre la Canyà-Sultan i el Barranc del Flare em deien «ara dinem i après devallarem al *forkáls*»; el *Forcall del Mig* és un aiguabarreig de barrancs a Vilallonga de l'Assafor (1962). Altrament això continua Pirineu enllà, per la part gascona (molts indrets *Et Horcalb* pron. *ett urkál*, a la Vall d'Aran) i l'aragonesa: «en el barranco hay una *mjàbèta* de *forkálo*» em deien a Saqués de Tena (1966).

Variant formativa és *+forcal* substantiu masculí, usada en part del ross. i de l'arag.: «allí hi ha el *furkál* de les riberes», StMarçal dels Aspres, 1960; i a la Vall d'Ansó (*forcal de Alterau*, *Forcal de Juan Blas* en el «Vedau», 1966). *Forcall* d'altra banda pot designar també una mena de branc, barrot o altra part d'un arbre: en el Flamicell és duplicat de *forcà*, veg. supra (*BCEC* XLVII, 22); a Castalla en lloc de *forcadura d'un arbre* (*DFa.*, § 2) diuen «el *forcallet*» (EValor, c. 1950); eiv. *furcay* «horqueta de horno» (PzCabr.).

Una *+forcada* usaven els pescadors de Sant Pol de Mar parlant (com a senyes) de certa mena de collades de muntanya (1926 ---). *Forcallada* val. dit d'una mena de raïm: «hay varias clases de uva, como moscatell, *forcallada*, blanquet, parrell y monastell», «son viñas --- de la calidad llamada *valensís*», Cavanilles (*Obs.* II, 250, 257). *+Forcana* nom d'una eina per ficar argelagues al forn, segons Violant, *Enforadors*, *BCEC* XLVII, 17, 22.

Forcò 'pollegó de forca' [1413, *DAG.*] «dues forques de dos *forcons*», 1489 (en un inventari que cita *AlcM* s. v. *forca* I, § 1); en el Flamicell, per als pollegons de la forca d'enforador (*BCEC* XLVII, 22).³

Forquilla [1662, *AlcM*; 1774, *DAG.*]; «y d'allí veu lo seu pare, / que ab *forquilla* d'or menjava», romanç vell recollit a Maó per MilàF (*Romillo.*, 29B); «forquetes o *forquilles*: fuscínula, tridens», *DTò.* 1647; Lacav. distingeix «*forquilla de taula*: fuscínula» de «*forqueta* o petita forca de girar la palla o altra cosa semblant: *furcula*».

No és estrany que no coneguem documentació de la paraula *forquilla* fins al segle XVII, perquè és sabut que aquest estri de menjar no s'introduí en l'ús social fins c. 1600, i abans (no solament en temps dels romans i grecs sinó a tota l'Edat Mitjana) tothom menjava amb els dits. En el *Volpone*, l'obra mestra de Ben Jonson, a. 1605, IV, i, 27, Lord Politick es meravella que un anglès per ser acceptat socialment a Venècia hagués de saber manejar bé la forquilla, i M. Castelaïn anota «les fourchettes, qui commençaient à se répandre en Italie, étaient à peu près inconnues en Angleterre, voir Coryat's, *Crudities* I, 236». Avui per a aquest ofici *forquilla* és la forma usual a tot el Princ., a Menorca i en el Nord del País Valencià (Vinaròs, Benicarló: Almela, *Vocab. Cerám. Manises*, 402); a Mallorca diuen per a això *forqueta*, i a València ni l'un ni l'altre, perquè amb raó es plany JGiner i March que només s'hi usa el barbarisme *tenedor* («Acció», 6-VII-1935).

És clar que *forquilla* ja s'havia usat des d'abans.⁴